

Мельник Олена Іванівна,
провідний фахівець навчально-
методичного відділу Національної
академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ВІДМИВАННЮ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ

Анотація. Розглянуто найбільш розповсюджені схеми щодо відмивання корупційних доходів. Запропоновано шляхи мінімізації.

Ключові слова: відмивання корупційних доходів, корупція, протидія.

Summary. The most widely spread schemes of money laundering assets derived from corruption are examined. Ways of reduction for abovementioned issue are suggested.

Keywords: money laundering assets, corruption, counteraction.

Корупція є найважливішою складовою тіньового ринку, а суб'єкти корупційних діянь – одними з основних споживачів послуг з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, одночасно вони є неодмінним атрибутом більшості схем, спрямованих на відмивання доходів незаконного походження. При цьому без радикального зниження рівня корупції всі пропоновані експертами заходи щодо детінізації національної економіки, протидії організованій злочинності та відмиванню коштів будуть неефективними.

На сьогодні в Україні існують значні ризики щодо відмивання доходів, через корупцію та незаконну економічну діяльність, зокрема фіктивне підприємництво, ухилення від сплати податків та шахрайство. Такого висновку дійшли члени Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL) у звіті, присвяченому Україні, й оприлюдненому наприкінці січня 2018 року в Страсбурзі (востаннє експерти MONEYVAL оцінювали ситуацію в Україні у 2009 році). Один з головних акцентів даного звіту, є те, що в Україні надзвичайно мало вироків судів за ст. 209 Кримінального кодексу про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [1].

Відповідно, питання протидії відмиванню злочинних доходів, отриманих від корупції є вимогою сьогодення і є найбільш актуальним для України. Відмивання корупційних доходів носить трансграничний характер, коли початок злочину може брати місце в одній країні, а його завершення – в іншій. Тому походження корупційних доходів, що використовуються для відмивання, може відбуватися як з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Загальний рівень корупції в Україні є досить високим.

Показати позитивну динаміку Індексу України вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та відповідної законодавчої бази.

Більш того, слід звернути увагу на те, що державне регулювання у сфері боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом здійснюється різними органами, міністерствами, відомствами та установами, яким надано значний перелік повноважень, завдань, функцій щодо здійснення ними контрольної діяльності. Також кількість законодавчих і нормативно-правових актів, які забезпечують діяльність зазначених органів не тільки не забезпечують системності державного контролю, а навпаки підвищує його неефективність.

Найпоширенішими видами корупційних злочинів є: неправомірна вигода, розкрадання бюджетних коштів, службове підроблення, зловживання владою або службовим становищем.

Убачається, що найбільш вразливими до корупції залишається сфера публічних закупівель, прояви якої виражені в неправомірній вигоді за перемогу в тендерах, розкрадання бюджетних коштів шляхом підписання посадовими особами фіктивних актів, надання переваг афілійованим особам через необґрунтоване відхилення конкурентних заявок для інших потенційних постачальників тощо.

Поряд з цим, поширеним корупційним явищем є так звана «торгівля» службовими повноваженнями, тобто використання посадовими особами службового становища з метою отримання економічної вигоди.

Кошти, отримані від реалізації корупційних схем, в подальшому використовуються на придбання елітного житла, автомобілів VIP-класу, яхт, дорогоцінних металів та каміння, антикваріату, цінних паперів, організації вишуканого відпочинку, а також вкладаються в бізнес та інші власні потреби.

На даний час створення цілісної системи заходів та засобів, що використовуються державними органами для протидії корупції, є найактуальнішим питанням для України та ключем до розбудови ефективної держави. Міжнародний досвід свідчить, що боротьба з корупцією має успіх лише за умови її комплексного вирішення, наявності чітких пріоритетів, коли вона охоплює якнайбільше сфер життєдіяльності держави, ведеться постійно та перебуває в центрі уваги як влади, так і громадськості [2].

У цілому, корупційні потоки пронизують всі галузі економіки країни. Корупція призводить до значних втрат для країни. Такі збитки можуть мати фінансові, кількісні, якісні та політичні складові. Основними закономірностями, що підвищують «інтерес» до вчинення корупційних злочинів, є такі: розкрадання державних коштів та отримання хабарів – здебільшого здійснюється в тих галузях економіки, які мають для країни стратегічне значення (оборонний та паливно-енергетичний комплекс, охорона здоров'я, державне управління), оскільки на них розподіляються значні грошові потоки; великий обсяг коштів, залучених до реалізації проектів на державному та місцевому рівнях за рахунок державних чи місцевих бюджетів; складний механізм визначення вартості товарів та послуг,

постійні зміни ринкових умов для визначення реальної ціни придбаних активів; сфера державних закупівель не є прозорою і характеризується високою конкуренцією, що може створити умови для закулісних змов.

Так, Державною службою фінансового моніторингу України, в ході проведення типологічного дослідження було виявлено, що основними інструментами відмивання корупційних доходів є: фіктивні послуги; використання афілійованих осіб для надання псевдопослуг; передплата за товари і послуги підконтрольним особам з подальшою непоставкою/невиконанням; заниження вартості товарів державною компанією при реалізації компаніям-посередниками для акумулювання прибутків; укладання заздалегідь неправомірних угод щодо придбання продукції за цінами, встановленими для соціальних потреб, з подальшою її реалізацією; використання підприємств з ознаками фіктивності; «торгівля» державними послугами з видачі/оформлення дозвільних документів; використання банківських рахунків, відкритих за межами України; відхилення конкурентних заяв на участь в тендерах на користь підконтрольних компаній, що пропонують значно вищі ціни [2].

Слід зазначити, що серед міжнародних організацій, які значну увагу приділяють корупції і питанням боротьби з нею, окрім вже згаданої MONEYVAL, особливе місце посідає FATF (Financial Action Task Force, Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей). Ця організація щорічно готує Annual report - зведені практичні рекомендації щодо протидії корупції, відмиванню доходів та фінансування тероризму. Ці рекомендації – своєрідний стандарт для удосконалення міжнародного та національного законодавства щодо протидії відмиванню доходів (anti-money laundering law) та законодавства щодо боротьби з фінансуванням тероризму (counter terrorist financing law) [1].

Зокрема, FATF пропонує конкретні інструменти, які можуть вживатися урядами країн з метою створення дієвої системи запобігання проявам корупції та легалізації (відмивання) доходів, отриманих внаслідок корупційних злочинів. До таких інструментів належать: розкриття інформації про доходи і витрати публічними особами; розкриття інформації про угоди в межах державних закупівель; дотримання міжнародних стандартів з протидії легалізації (відмивання) злочинних доходів; моніторинг індексів корупції та індексу сприйняття корупції з метою вжиття заходів щодо оперативного реагування на виявлені недоліки системи протидії корупції; моніторинг інших індексів, що характеризують рівень корупції.

Основними завданнями для України з використання інструментарію FATF можна запропонувати: використання ризик-орієнтованого підходу для побудови системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення, зокрема отриманих внаслідок корупції; встановлення адекватних покарань за порушення законодавства з легалізації (відмивання) злочинних доходів; створення системи запобігання діяльності фіктивних компаній; актуалізація переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.

Однак прикро, що Україна вже встигла побувати в «чорному списку» країн FATF, тобто в списку небезпечних країн, з точки зору відмивання грошей. Рекомендації FATF були впроваджені в діяльність державних органів України та на її території була сформована система державного контролю за легалізацією «брудних» коштів.

Переконані, що саме попередження та виявлення доходів від корупції є базовим для результативності успішного антикорупційного режиму, що дасть змогу для відновлення довіри суспільства до державних інституцій, покращення інвестиційного клімату, розвитку економіки, та, водночас стане важливою передумовою розбудови ефективної держави. Адже саме боротьба з відмиванням корупційних доходів є невід'ємною складовою боротьби з економічною злочинністю.

Список використаних джерел

1. Невиконані рекомендації FATF та чергова «жовта картка» для України. URL: <https://www.unian.ua/politics/2383128-nevikonani-rekomendaciji-fatf-ta-cherгова-zhovta-kartka-dlya-ukrajini.html>

2. Відмивання доходів, отриманих від корупційних діянь. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161230/Tipologia_2016.pdf.

Микитчик Андрій Васильович,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація проведено системне дослідження теоретичних і прикладних кримінологічних аспектів самодетермінації злочинності в Україні. Для її якісної реалізації проаналізовано феномен самодетермінації злочинності, визначено її основні форми і механізми, та запропоновано заходи запобігання негативним соціальним процесам і злочинності загалом.

Ключові слова: злочинність, причини та умови, детермінанти, фактори, самодетермінація, форми самодетермінації, заходи запобігання